

עם הקובץ

עם סיום הדפסת הקובץ הממתנו הידיעה על הסתלקותו של אביר הרועים, מרא דארעא קדישא, מרן הגאון הצדיק ר' יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל. אילו זכינו היה הקובץ מוקדש ליובלו, עכשו שלא זכינו הרי הוא מוקדש לזכרו.

נסתלקה דמות מופלאה שקיפלה בחוכה גדלות בשטחים שונים ומגוונים. גאון בידיעת התורה, בקי בכל חדריה ויורד לעמקי נבכיה, גדול בשטחי מדע כלליים, ועל הכל — גדול באמונה ובאהבת ישראל.

בתום אמונתו ובעוז אהבתו לישראל המשיך את הדרך, בו הלך קודמו בתפקיד רם זה — מרן הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל. ומתוך אמונה ואהבה זו מסר אף הוא כקודמו את כל כחות נפשו, לשדו ואונו, לקירוב לבבות, להרמת קרן ישראל ותורתו, ולטיפוח הקשר שבין ישראל לארצו.

חבל על דאבדין, דלא משתכחין!

*

„אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם עמדו כל גדולי אוה"ע בשורה ואמרו: אוי לו לעולם שאבד מנהיגו, ואוי לה לספינה שאבד קברניטה" (ב"ב צ"א).

„התהלך לפני והיה תמים" — זו זה מציין במלואו את דרך חייו של אברהם אבינו. מצד אחד — „התהלך לפני. בעולם תועה וטועה, בדור שקוע באמונות הבל, אברהם הולך וקורא בשם ה', מכריז ברמה על אלקי השמים כאלקי הארץ. הוא נלחם נגד השקרים המוסכמים, נגד האמונה העיוורת בכוכבי השמים ובפסילים מעשי ידי אדם אשר איש לא ההין לזעזע אותה; הוא תבע הפעלת השכל האנושי, הוא לימד להשתמש באומיל ההגיון. ומתוך כך להגיע להכרה כי יש אדון לבירה, — „התהלך לפני".

כוחות שאול פעלו נגדו, זרקוהו לכבשן, הליצו, לעגו לו, ביטלוהו, אולם הוא לא נרתע, עד שבסופו של דבר גם מתנגדיו הודו שאכן „נשיא אלקים" הוא בחוכם. זוהי בחינת הקברניט, האמן בעל היד האמיצה והבוטחת המכוונת את הספינה בינות הגלים הזועפים הקמים עליה להטביעה, המפלס בים דרך ובמים עזים נתיבה.

אולם אברהם אבינו הצטיין גם בסגולה הפוכה של „והיה תמים". אותו פילוסוף גדול שתבע את שלטון השכל ואת הפעלת ההגיון, לא ראה בכל אלה אלא אמצעי כלפי חוץ. בפנימיותו, בבתי גואי הרי הוא בעל אמונה טהורה, ויראת שמים פשוטה. „והאמין בה" — מדגישה לנו התורה אצל אברהם כברית בין הבתרים. „עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה" — שוב מציין הפסוק את אברהם בנסיון העקידה. בקבלת עול מלכות שמים ללא הרהור, בפשטות ובתמימות הוא ממלא את המוטל עליו, ובאורח זה הוא מצוה את ביתו אחריו „לשמור את דרך ה'" — „וילכו שניהם יחדו". זוהי בחינת „והיה תמים" שהנה הניגוד המוחלט, ל„התהלך לפני". בבחינה זו הוא מתגלה בביתו כמחנך, כמורה כמנהיג, היוצק מאישיותו בקרב תלמידיו — בניו.

וביום שנפטר צוינו בו אותן שתי סגולות מנוגדות מופלאות של המנהיג והקברניט שהיו את דרך חייו.

כמעין בבואה דבבואה, נוכל לציין בשתי סגולות אלה את מרן הגריא"ה הרצוג זצ"ל. מתוך השמעות לצו עליון גדחף לעמדת הקברניט, תוך הכשרת עצמו לתפקיד של „התהלך לפני“. דוגמת מה שמצינו אצל בית ר"ג שהתירו להם ללמד חכמת יוגית מחמת היותם מקורבים למלכות, שידיעותיהם אלה נחוצות להצלת כלל ישראל (עי' תוס' מנחות ס"ד: ד"ה ארור), כן רכש הוא ידיעות נרחבות בשפות ובשטחי מדע שונים, בכדי להשתמש בידיעות אלה להרמת כבוד ישראל בהופעותיו בתצרות מלכים ושרים. ואכן, בעוז ובגאון השמיע קולו באזנים אטומות בתבעו משפט צדק לישראל; בפני ממשלת המנדט ושאר ממלכות עולם, בפני האפיפיור ורבי־הכהונה של הדת השלטת באירופה השמיע דברים נוקבים בשם אלקי השמים ואלקי הארץ; הוא תבע החזרת הגזל לאומה עשוקת המשפט, הוא תבע פתיחת שערי הארץ לרוחה, הוא עורר את המצפון האנושי שנדם בהשבת ילדי ישראל לחיק הורחם, ולאחרונה — את זכות תקומת ישראל בארצו. ודבריו נשמעו. אי אפשר היה להתעלם מכח האמת שבדבריו, ומאישיותו המשכנעת והמעוררת כבוד. ורבים הם ההישגים לפני קום המדינה ועם קומה, שיש לזקוף על חשבון הופעותיו. — הקברניט.

לעומת זאת נתגלה כלפי פנים בסגולה השני' של „והיה תמים“. מנהיגותו היתה אבהית, מחממת ומלבבת. דרשותיו ונאומיו היו ביטוי לנפש זכה ותמימה, אשר עודדה בנסכה מתום אמונתה בקרב שומעיה. כמה היו מעורדים דבריו שנאמרו מתוך להט אמונה בבורא עולם ומנהיגו בעתות הקשות שעברו על היישוב ועל העם במלחמת עולם השניה, וכמה ליכדה אישיותו את העם מקצה לקצה בשעות המאבק הקשה לפתיחת שערי הארץ ולייסוד המדינה. שוב נתגלה לפנינו בכל שיעור קומתו, באמונתו החזקה ובהכרתי הברורה בתקופת הכרות המדינה, כשהכריו שהנה נפתחת לפנינו תקופה חדשה של „ראשית צמיחת גאולתנו“. — המנהיג.

לעומת אלה אשר מכריזים בשחצנות כי כוחם ותבונתם הביאונו עד הלום, הדגיש כי חזיון אלקי לפנינו, ראשית התגשמות דברי הנבואה; ואשר על כן יש לדעת כי רק צעד ראשון הוא, איתערותא דלעילא, שאחריה צריכה לבוא איתערותא דלחתא, התעוררות פנימית חזקה להגשמת היעוד של הקמת המדינה בתור „ממלכת כהנים וגוי קדוש“ — איחוד התורה והמדינה. ולעומת ממעיטי דמות מבין המחנה החרדי הנוטים לראות אף הם את המדינה כמעשי ידי אדם, הוא הדגיש כי לפנינו כאן תופעה של „ראשית האחרית“. התחלת הגשמת נבואות אחרית הימים, ובתור שכזו עלינו להתיחס אליה. ואישיותו האוטוריטיבית השפיעה. גם אלה אשר לא הסכימו בכל לדעתו לא ההינו לצאת נגדו. ראו בו את שר התורה, אשר כל מחשבותיו תורה, ורק תורה, ראו בו צדיק אשר באמונתו יהיה ואשר האמת נר לרגלו, וברצון או שלא ברצון הכירו בו את מנהיג הדור, מדברנא דאומתיה.

אף אנו נאמר בפטירתו: אוי לו לעולם שאבד מנהיגו, ואוי לה לספינה שאבד קברניטה.

מצינו שסילוקם של צדיקים קשה לפני הקב"ה — מחורבן ביהמ"ק, דאילו התם נאמר: והפלת ה' את מכותיך, ואילו הכא כתיב: הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא (איכ"ר א' ל"ט).

ירידת העם בחורבן ביהמ"ק ירידה נוראה ונפלאה היא כאחד. נפלאה היא כאשר למרות הירידה יש בה גם נס נסתר, כדברי חז"ל: "מזמור לאסף", וכי מזמור הוא? כך אמר אסף: לא מוטב שהפיג הקב"ה חמתו בעצים ואבנים, ולא בבניו? (ילק"ש). כי גם בחורבן ביהמ"ק הותיר ה' לנו שריד כמעט, ובו בזמן ששפך חמתו על עצים ואבנים, כבר עמדה מוכנה יבנה וחכמיה, נמשכה שושלת התורה למרות חורבן המדינה. ויבנה זו עסקה בהתקנת תקנות, שכחוט השני עברה בהן התקוה של "מהרה יבנה ביהמ"ק". ואם אמנם "שכינתא בגלותא", הרי נחמה גדולה בזה, שכל מקום שגלו, שכינה עמהם. ועליכן עם גדול הירידה צוין גם הפלא של "הסתר אסתיר" — "ותרד פלאים". גדולה מזה מיתת צדיקים שבה נאמר "הפלא ופלא", כשבכוון הדור נלקח הצדיק, בעוד שאין נראית התמורה. כלל נקוט בידינו "זרח השמש, ובא השמש", עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי. אולם כשהשמש באה מכלי שנבחין בזריחה חדשה, כשמסתלק הצדיק והחלל נשאר ריק, שינוי הוא מדרכו של עולם, פלא הוא, ירידת פלאים של הפלא ופלא, ירידה המסוכנת פי כמה מחורבן ביהמ"ק, כאשר חורבן העם, חורבן מקדש הרוח הוא, אשר בו התנחמנו בהשפך חמת ה' על עצים ואבנים.

אף אנו עומדים במצב של "הפלא ופלא". אבידה שאין לה תמורה. מי ומי ינהיג הדור? מי ומי ינהל הספינה ביד אמונים?
נשמור לכל הפחות מכל משמר על ירושתו הרוחנית. בעלי תורה יתעמקו ביתר שאת בגנוי חדריה, בעלי עבודה וגמילות חסדים ימלאו תפקידם ביתר מסירות, וכולנו יחד נאחו בכל עוז בהגדרתו את התקופה כ"ראשית צמיחת גאולתנו", יהא זה המצפן אשר לפיו נכוון דרכנו כלפי חוץ וכלפי פנים כאחד.
יהא זכרו ברוך ונשמתו צרורה בצרור החיים עד יקום לגורלו לקץ הימין.

*

התורה והמדינה — על הקשר שבין שני אלה רגזה הארץ בתקופת השנים האחרונה. מאז קום המדינה נאבק הצבור הנאמן לדבר ה' על שמירת קשר זה והידוקו, בעוד שהמחנה החילוני עושה הכל בכדי להפריד ביניהם. היהדות הנאמנה תבעה להשיב את משפט התורה על כנו בארץ, שלא תירש שפחה את גברתה, ושבמקום "משפטים בל ידעום" יושלט צדק התורה במדינה. תבעה ולא נענתה אלא לשליש ולרביע. היהדות הנאמנה תבעה ותובעת השלטת השבת בחיים הציבוריים, וגם בזה נפגשה באי-הבנה. אמנם קיים חוק השבת במדינה, אולם הוא אינו אלא העתקה גרועה של יום המנוחה של אומות העולם, אין בו ולא כלום מהמושג היהודי של "שבת מלכתא". אעפ"כ עוד המשיכו נציגי היהדות הדתית לשבת בתוך הממשלה. אמור אמרו: המדינה לא יצירת כסיהם של פורקי עול היא, ואם נגזר להלחם על דמותה, מוטב שיעשה זאת ליד שולחן הממשלה, וגם אם מתכחשים רבי המדינה כיום לתפקיד אשר הוטל עליהם ממרומים עדיין לא אפסה תקוה שתכונות זרע אברהם יצחק ויעקב סוף סוף יצליחו

להבקייע עובי הקליסות שדבקו מוזהמת אלהי נכר הארץ. עד שבאו הגזירות האחרונות של הנחיות הרישום ושללו כל אפשרות של שיתוף פעולה. מחשבת שטנים זו של הקמת ערבוביא של עמי הארץ בורע קודש, עצת בלעם אשר חזרה וקמה לתחיה לזנות את בנות הארץ, מאיימת להדליח המעין הטהור, פוגעת בנקודה הפנימית של האדם מישראל, מתנקשת בלזו שבשדרה של עם קודש, שכל עוד שהוא קיים עדיין קיימת תקוה לתחית המתים, ומונעת כל אפשרות להשיב אי־פעם המצב לתיקונו.

*

יציאת השרים הדתיים מהממשלה ועזעה את אשיותיה, הקימה סערה גדולה בארץ ובתפוצות, וחשפה לעין כל את חוסר ההגיון שבהפרדה בין הדת והמדינה. זמן־מה עוד נסחבה המרכבה הממשלתית המורכבת מפלגים עוינים זה את זה, שרק ביחס לשלילה לערכי דת הם מאוחדים. אולם הנה הופיעה „עסקת הנשק“ המפורסמת, וגם אחדות מדומה זו התפוררה ותהי כלא היתה. ריב ומדנים הפכו מנת חלקם של היושבים ראשונה במלכות. ומה יעשה העם אם לא ללמד מהם את תורת הפלגנות, ההתכתשות, והעדפת האינטרס הכיתתי או הפרטי־האישי על האינטרס של קיום העם והמדינה?

מבוהלים אנו ממחזה הבלהות של ריב עדות, של ציבור משוסה משולח כל רסן, אשר רק ראשיתו ראינו ואחריתו מי ישורנו?

שמה סוף סוף יתאושש העם אשר בציון? שמא יכירו שהמקור האמיתי של כל הפשעים למיניהם המתרבים במדינה, של ריב אחים ושל חרב איש ברעהו, הכל הכל תוצאה הוא משכחת דת משה ויהודית? ישוב העם אל תורתו מקור חייו, יבחר בנציגים לבית המחוקקים שלו רק את אלה אשר מגמתם להשליט חוק התורה בישראל, נשוב כולנו ונכריז כי הברית אשר נכרתה בחורב בין ישראל לאלקיו היא המנחה אותו, והיא היא המחוקקת את הקשר בינו לבין מדינתו, קשר אשר לא ינתק שוב לעולם!

*

קובץ מלא וגדוש דברי תורה ניתן בזה לפני ציבור הלומדים. הרבה בעיות אקטואליות מתבררות בו לאור ההלכה. ברור, שאין בזה הרצון לומר שכבר נאמרה כאן המלה האחרונה בבעיות אלה. אולם המקורות ההלכתיים שבהם נסב הדיון, ניתוחם והתאמתם לשאלות העומדות על הפרק כיום הנה, מראות בעליל כי לא דלל המעין, כי „ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא“, וכי אין שאלה שלא תהי' לה תשובה מאירה ומאלפת ממקורות התורה.

יישר כוחם של הרבנים הגאונים המחברים שליט"א אשר תרמו מפרי עטם ומחשבתם לקובץ זה. כקורא ראשון של דבריהם (אשר בזכות זו נאחזתי בהעירי אי־פה אי־שם הערות קלות במאמריהם החשובים) אביע בשם כל קהל הקוראים והמעיינים את ברכתי להם כי ימשיכו ללון באהלה של תורה ויאותרו לאורם קרובים ורחוקים.

*

„וטיבותא לשקיה“ — תודה לוועד הפועל של המפלגה הדתית לאומית ובראש ובראשונה למחלקה לעניני דת וידידנו עוז הרב כ. פ. טכורש שליט"א העומד בראשה, שקיבלו עליהם את עול ההוצאה של ההדפסה וההוצאה לאור. יראו שכר בעמלם, ונראה כולנו בהגשמת החזון — מדינת ישראל על פי תורת ישראל.

העורך.

בחדש הנחמה, תשי"ט